

ЎЗБЕКИСТОНДА САНОАТ КОРХОНАЛАРИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ
АСОСЛАРИ

Мамажоновна Саида Вахабжановна

катта ўқитувчи, ГулДУ.

Бобоқулов Олмос Юсуп ўғли

талаба, ГулДУ.

10.5281/zenodo.10406484

Аннотация. Мазкур мақолада мамлакатимизда саноат тармоқлари фаолияти самарадорлигини ошириш, мамлакат табиий бойликларидан оқилона фойдаланиш, саноат корхоналарининг экспорт салоҳиятини ва мамлакат иқтисодиётидаги аҳамиятини ошириш, тармоқнинг фаолиятини барқарор ривожлантириш пировардида аҳоли турмуш фаровонлигини ошириш ва мамлакат иқтисодиётини барқарор ўсишига имкон яратиш масалалари кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: саноат, товар, бозор, рақобат, инвестиция, инновация, модернизация, экспорт, молия, макроиқтисод, инқироз, маркетинг, корхона, интеллектуал.

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FOUNDATIONS OF INDUSTRIAL
PRODUCTION DEVELOPMENT IN
UZBEKISTAN

Abstract. In this article, the issues of increasing the efficiency of the industrial sectors in our country, rational use of the country's natural resources, increasing the export potential of industrial enterprises and their importance in the country's economy, sustainable development of the sector's activities, ultimately increasing the well-being of the population and enabling the sustainable growth of the country's economy have been considered.

Key words: industry, commodity, market, competition, investment, innovation, modernization, export, finance, macroeconomics, crisis, marketing, enterprise, intellectual.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ
ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В
УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы повышения эффективности отраслей промышленности нашей страны, рационального использования природных ресурсов страны, повышения экспортного потенциала промышленных предприятий и их значимости в экономике страны, устойчивого развития деятельности отрасли, в конечном итоге повышения были учтены благосостояние населения и обеспечение устойчивого роста экономики страны.

Ключевые слова: промышленность, товар, рынок, конкуренция, инвестиции, инновации, модернизация, экспорт, финансы, макроэкономика, кризис, маркетинг, предприятие, интеллектуал.

Республикамиздаги саноат тармоқлари ишлаб чиқараётган маҳсулотлар ассортиментини кенгайтириш ва сифатини ошириш, ички бозоримиз ҳамда жаҳон бозоридаги рақобатда муносиб ўрин эгаллашида товар сиёсатини самарали ташкил этиш,

уни шакллантириш йўналишларини аниқлаш ва такомиллаштириш муҳим аҳамиятга эга.

Замонавий рақобат корхона учун нафақат мақсадли бозорни топиш, балки потенциал харидорларни аниқлаш, уларни хоҳиш-талабларини ўрганиш ва қондириш, бозор фаолияти кўламини кенгайтиб боришини таъминлашни тақозо этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев: “Биз Ўзбекистонни ишлаб чиқаришда инновация ва интеллектуал ҳиссанинг юқори улуши бўлган барқарор бозор иқтисодиётига, замонавий ва глобал бозорда **рақобатбардош** саноатга, шунингдек, қулай инвестициявий ва ишчанлик муҳитига эга жадал ривожланаётган мамлакатга айлантиришимиз лозим.

Қўйилган мақсадларга Ўзбекистонни ривожланишнинг инновацион моделига тўлиқ ўтказмасдан туриб эришиш мумкин эмас, бу мамлакатда инновацион фаолиятни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг ҳамда давлат бошқаруви, иқтисодиёт устувор тармоқлари ва ижтимоий соҳага инновацион ғоялар, ишланмалар ва технологияларни амалда жорий қилишни рағбатлантиришнинг самарали тизимини яратиш заруратини тақозо этади”¹, - дея бежиз таъкидлаб ўтмадилар.

Иқтисодиётни модернизациялашда реал секторда фаолият юритаётган йирик саноат корхоналарига қатор иқтисодий, молиявий имтиёз ва қулайликлар берилмоқда.

Натижада, ушбу корхоналарнинг экспортдаги мавқеи имкон даражасида сақланиб қолишига муваффақ бўлиниб, молиявий барқарорлиги таъминланишига қулай шарт-шароит яратилмоқда.

Дарҳақиқат, мамлакатнинг иқтисодий тараққиёти ва ўсиш суръати реал сектор корхоналари барқарорлигига, шу жумладан, молиявий барқарорлигига, уларнинг ривожланиш даражасига бевосита боғлиқ.

Мамлакатимиз тараққиётининг ижтимоий йўналтирилган бозори иқтисодиёти йўлининг танланиши хўжалик юритиш шакллариининг хилма-хиллиги ҳамда тадбиркорлик фаолиятини кучайишини тақозо этади.

Бу ҳол республикамизда ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш, саноат ва қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятининг шаклланиши, хўжалик юритиши ва ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг турли – туман янги шакллариини ташкил топишига ва ўз фаолиятини юксалтириб боришига олиб келмоқда.

Глобал пандемия туфайли эпидемиологик вазиятнинг ёмонлашуви 2020 йилда жаҳон иқтисодиётига сезиларли даражада салбий таъсир кўрсатди. Халқаро валюта жамғармасининг (ХВЖ) дастлабки ҳисоб-китобларига кўра, 2020 йилда глобал иқтисодиёт 3,5 фоизга пасайган ҳамда 2021 йилда унинг тикланиши 5,5 фоиз даражасида прогноз қилинмоқда¹.

Пандемия шароитида иқтисодий турғунлик ёки чуқур инқирознинг олдини олиш **макроиқтисодий сиёсатнинг** муҳим устувор йўналишларидан бири бўлди.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 29 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикасида Инновацион ривожланиш вазирлигини ташкил этиш тўғрисида”ги Фармониغا Шарҳ.

² ХВЖ, “Янгиланган жаҳон иқтисодиёти ривожланишининг истикболлари”. Январь, 2021. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/01/26/2021-world-economic-outlook-update>

Ўзининг таъсир жиҳатига кўра “Буюк депрессия”дан (1929-1939 йй.) кейинги ўриндан жой олган 2020 йилдаги жаҳон иқтисодиётининг таназзулига қарамасдан, мамлакатда кузатилган иқтисодий ўсиш ўз вақтида амалга оширилган манзилли чоратadbирлар ҳамда мувофиқлаштирилган макроиқтисодий сиёсат натижаси сифатида баҳоланиши мумкин.

Жаҳон иқтисодиётининг барқарор ривожланиш суръатларини таъминлаш, халқаро рақобатни вужудга келтиришнинг муҳим шартини дунё мамлакатлари иқтисодиётининг очиқлиги билан белгиланади.

Ўзбекистон иқтисодиёти эркинлашуви чуқурлашиб, очиқлик даражаси ортиб, жаҳон хўжалигига интеграциялашуви кучайиб бормоқда.

Жумладан, *Инқирозга қарши чоралар дастури* доирасида миллий иқтисодиётни рақобатбардошлигини ошириш бўйича тизимли тадбирлар белгиланган бўлиб, унда дастлаб реал сектордаги товар ва маҳсулотларни экспорт қилувчи корхоналарни қўллаб-қувватлаш, уларни ташқи бозорлардаги рақобатбардошлигини таъминлаш, қатъий тежамкорликни қўллаш, маҳсулот тоннарни ва харажатларини пасайтиришни рағбатлантириш, шу жумладан, энергия тежамкорлигини самарали тизимини қўллаш ва энергия сифимини кискартириш бўйича чоралар, ички бозорда ялпи талабни рағбатлантириш ва бошқалар белгиланган эди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев “...Юқори технологиялар, илм-фаннинг энг сўнгги ютуқларига асосланган техника ва асбоб-ускуналарни мамлакатимизга олиб келиш ва жорий этиш учун... керак бўлса, хориждаги етакчи компания ва ташкилотларда тажриба орттириши, ўзаро манфаатли ҳамкорлик қилиши учун уларга ҳар томонлама имконият туғдириб беришимиз лозим”, - деб алоҳида таъкидлаб ўтдилар³.

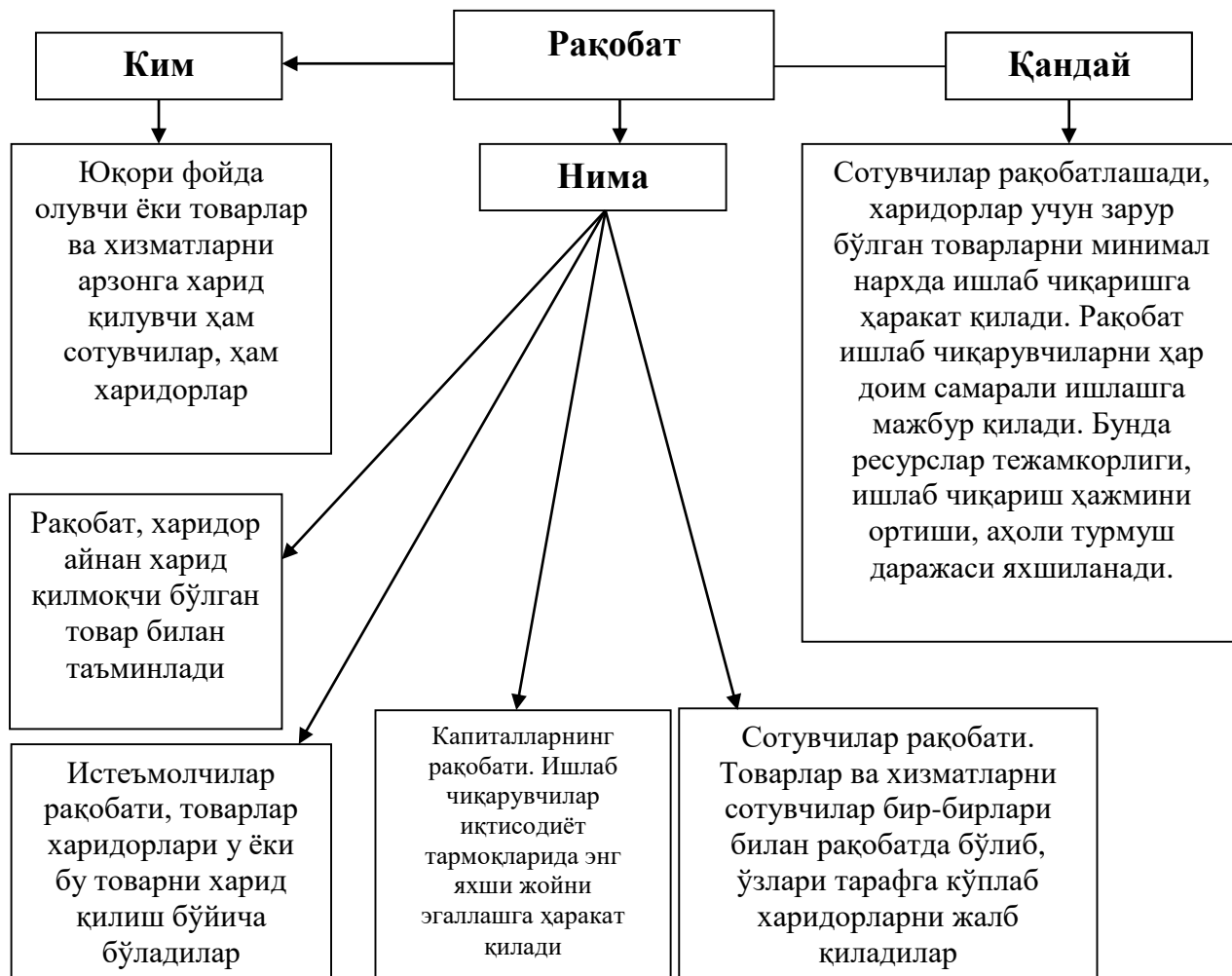
“...Юқори қўшимча қийматга эга бўлган маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кўпайтиришни таъминлайдиган кимё, нефт-газ ва нефт-кимё саноатини, машинасозлик, металлни қайта ишлаш, қурилиш материаллари ишлаб чиқариш, енгил, озиқ-овқат саноатининг юқори технологияларга асосланган тармоқларини ва бошқа соҳаларни юксак даражада ривожлантириш олдимизга қўйилган мақсадларга эришишнинг асосий манбаи бўлиши даркор.

Бозор иқтисодиётини ривожлантиришнинг ҳозирги босқичида инновацияларни жорий этиш миллий корхоналар рақобатдошлигини ошириш, уларнинг иқтисодий мустақиллигини ва бозордаги мавқеини мустаҳкамлашнинг асосий омилларидан бири ҳисобланади.

Инновацион фаолият, ишлаб чиқариш ва инсон ҳаётий фаолиятининг бошқа соҳалари эҳтиёжларини қондиришнинг муҳим услубларидан бири ҳисобланган ҳолда, у фойдаланиладиган маҳсулотларнинг сифат ўзгаришлари, фаолият воситалари ва услубларини янгилаш йўли билан амалга оширилади.

³ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисиغا Мурожаатномаси бўйича маърузаси. uza.uz // 22.12.2017

Бозор муносабатлари ривожланган мамлакатларда рақобатчилик муҳити узоқ давр давомида, ўз-ўзидан, эволюцион йўл билан вужудга келган. Бу аста-секин эркин рақобат муҳитини келтириб чиқарган (1.-расм).

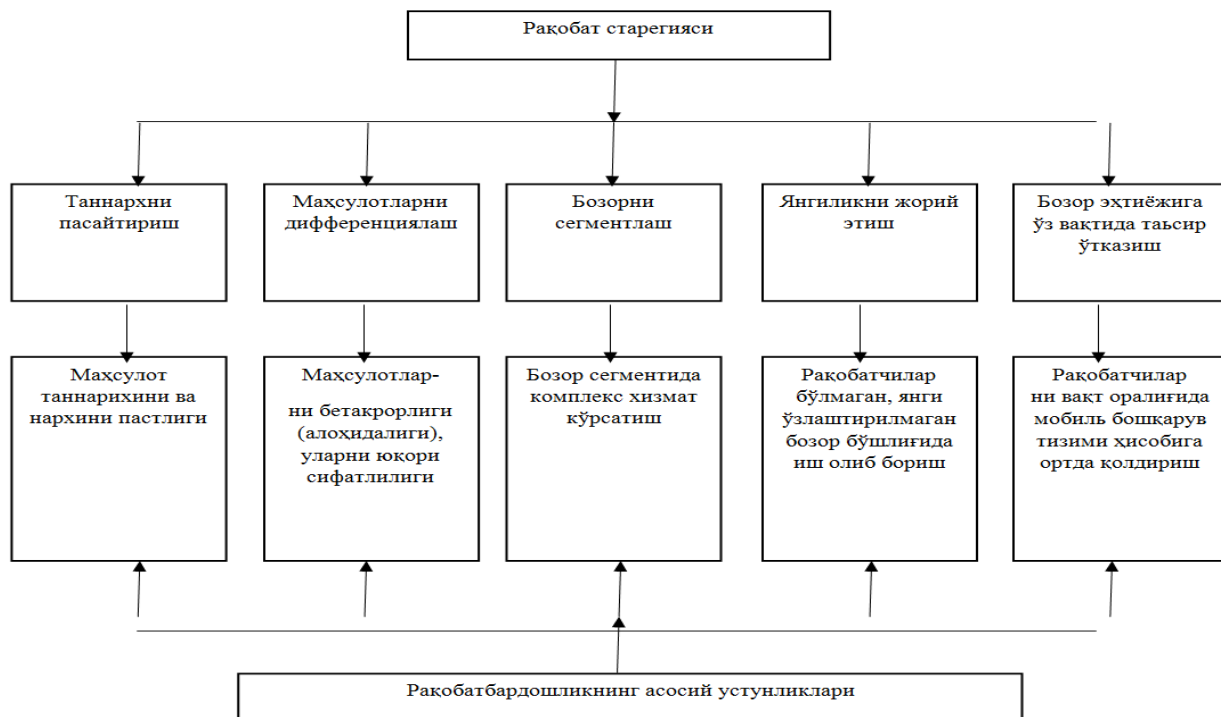

1.3-расм. Иқтисодийда рақобат муҳитининг шаклланиш жараёни

Рақобатчилик муҳити – бу рақобат узлуксиз ва чекланмаган ҳолда бориши учун керакли шарт-шароитни мавжудлигидир. Бундай муҳит мукамал рақобатли бозорга хос бўлади. Унинг асосий белгилари бўлиб, хусусий мулк эркинлигини мавжудлиги, иқтисодий танлов эркинлигининг бўлиши, нархларнинг эркин шаклланиши, иқтисодий беллашув усуллариининг эркин танлаб олиш имкониятининг борлиги ҳисобланади.

Корхонани рақобат устунлигини сақлаб қолиш учун ҳужумкорлик стратегиясидан фойдаланиш. Рақобат устунлигига деярли ҳар доим муваффақиятли ҳужумкор стратегик ҳаракатлар ҳисобига эришилади. Устунликка эришишни таъминлаш учун муваффақиятли ҳужумкор стратегияга қанча вақт талаб қилиши тармоқдаги рақобат тавсифига боғлиқ. Идеал даражада созланган ҳаракатлар миқёси анча катта бўлган (масалан, янги кимматбаҳо дорининг патентига фармацевтикада эга бўлиш сезиларли устунликни таъминлайди) ёки унча катта бўлмаган (масалан, тикувчилик саноатида. Бунда кийимларнинг янги модадаги

фасонлари нусха кўчириш орқали осонгина ўзлаштирилиши мумкин), рақобат устунлигини яратиш мумкин (2-расм).

2-расм. Корхона рақобатбардошлигининг асосий устунликлари ва рақобатнинг базавий стратегияси

Мамлакатлар рақобатдошлигини баҳолашнинг кўрсатишича, корхоналар ривожланишининг асосий стратегияси бўлиб, қуйидаги тамойилларга асосланган бошқарув сиёсатини амалга ошириш хизмат қилади:

- табиий ва иқлим ресурслардан оқилона фойдаланиш;
- жамғарилган бойликлардан ўз ўрнида фойдаланиш;
- инвестицияларни фаол жалб қилиш;
- инновацияларни қўллаб-қувватлаш.

Аммо сифат ўзгаришларини фақатгина фундаментал билимлар асосида ўзгартириш мумкин бўлиб, улар техник босқичдан ишлаб чиқариш соҳасига ўтган ҳолда, унда прогрессив ўзгаришларни келтириб чиқаради. Ушбу соҳадаги тадқиқотларнинг кўрсатишича, саноати ривожланган мамлакатларда инновацион фаолият маҳсулотларини сотиш ҳисобига миллий даромаднинг 20% гача ўсиши таъминланиши мумкин.

Шундай қилиб, хулоса ўрнида айтиш мумкинки, рақобат муҳитининг кучайиши, янги рақобатчилар пайдо бўлиши, корхона олдида доимий равишда маркетинг тадқиқотларини ўтказиши, замонавий талабларга жавоб берувчи мутахассислар билан таъминланиб берувчи стратегияга бўйсунушини тақозо этади.

Ўзбекистонда саноат тармоқлари фаолияти самарадорлигини ошириш, мамлакат табиий бойликларидан оқилона фойдаланиш, саноат корхоналарининг экспорт салоҳиятини ва мамлакат иқтисодиётидаги аҳамиятини ошириш, тармоқнинг фаолиятини барқарор ривожлантириш пировардида аҳоли турмуш фаровонлигини ошиши ва мамлакат иқтисодиётини барқарор ўсишига имкон яратади.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Қонуни. «Хусусий корхоналар тўғрисида», Қонун ва қарорлар. - Т.: Ўзбекистон, 2012, №3.
2. Ўзбекистон Республикаси “Рақобат тўғрисидаги” қонуни, 2012 йил, 6 январь, ЎРҚ-319-сон. www.lex.uz
3. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида. // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармони. “Ўзбекистон Республикасида Инновацион ривожланиш вазирлигини ташкил этиш тўғрисида”, 2017 йил 29 ноябрь.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 29 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикасида Инновацион ривожланиш вазирлигини ташкил этиш тўғрисида”ги Фармонига Шарҳ.
6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. // <https://president.uz/uz/lists/view/405729>, 12.2020
7. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. // uza.uz Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги // 25.01.2020, Чоп этиш версияси
8. Абдукаримов И.Т. ва бошқалар. Корхона иқтисодий салоҳияти таҳлили. – Т.: Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси, 2003, – 256 б.
9. Ортиқов А. “Саноат иқтисодиёти”. (Дарслик). – Т.: ТДИУ. 2004. 29-бет
10. **Хақимов З.А. Енгил саноат корхоналари рақобатбардошлигини ошириш омиллари. Монография. – Тошкент: Иқтисод-молия. 2016 й. 284 б.**
11. uza.uz (Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида сўзлаган нутқи). 20.09.2017
12. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига Мурожаатномаси бўйича маърузаси. uza.uz // 22.12.2017
13. www.mineconomy.uz (Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт Вазирлиги)